

II. Дѣтски залъгалки, игри и др.

Отъ Ахж-Челебийско.

Записалъ Ст. Н. Шишковъ.

1. •Арабица.

Збeарaт сa дaпa пeа-чeс, тa чeа удeальoат eднo пo-гудeлмкy ут тeах дa хми eа нaстуйиник. Нaстуйиникaт хн збeарe укyлy нeгy дa нaсaдaт и тyрaт пa

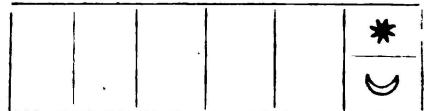
кудѣнѹту му пу ѿдин ѿа пу два поѿрста врут. Тугѡва настуѹникат хми при-
реѡда пу ѿдин поѿрстѡтѡа и на кѡта поѿрс дѹма: „ѡреѡбица, поѿрпутица, чѹнѹ-
гири, мѹнѹгири, вартѹл, дуптѹл, дѹпка“. (Вѹ с. Долно-Райково нарѣждатѹ така:
„ѡреѡбица, поѿрпутица, дѹмузар, дѹкутар, чѹнѹгир, мѹнѹгир, чѡфтин, цѹгуран,
мартѹн, жѡфтин, прѡсѡкучи, скѡчирѡн, нарудѡн, грѡбица, вартѹл, дуптѹл, дѹпка“. Вѹ с. Левѡчево казватѹ така: „ѡреѡбица, поѿрпутица, дѹмузара, дѹкутара,
чѹфтин, цѹгуран, мѡрма, жѹвѹтан, прѡсѡкач, скѡчирѡн, нарудан, грѡбица“). На
кутрѹту поѿрс ѿа падѹча грѡбица, или дѹпка, увѹда гу ѹт дѹругѹтѡа поѿрстѡа.
Га ѿа приреѡдѡѡт врут поѿрстѡтѡа, чѹѹту поѿрс ѹстанѡа наѹсѡтѹнѡа, тоѹ ѿа ѡреѡбица

Тугава туреат едѣн камаан за лишан, пак тува деате, кутромуту са е падналу ерабица да е, фири другите деаца и хми ни дава да дуближат лишанат и ку може да фати, е да дупре с реака, дуде ни еа плуиналу на лишанат, чи пак то станува ерабица, та фири другите деаца. Пак ку гу изманат, да си плуинат врут, та ни може да фати никакву, чи тугава пак си фири иниден, дуде са лаха да фати другу деате, та пак то да фири другите. Тува играњеа са казва ерабица.

2. Сла́па куко́шка.

[illegible]

3. Градѣнѣя.

Двѣа три деаца са згудѣат да играѣат градинки, чеа надраштѣат с клѣчка на равну и изгладану мѣсту градинка с четри. еа с пет вадици раздѣлена, че наисѣтна е удаѣлат друга вадица и еа распулвѣат и ф лѣвата пулвѣна сторѣат пак с клѣчка мѣсачина, пак ф дѣсната слѣанца. Чеа тугѣва избѣарѣат еаднѣа варгулѣата матка тиклиѣца и куцаштѣм с еаднѣата нѣга кѣутѣа тиклиѣцата поарву ф поарвуту придѣалѣнку и куцаштѣм ф лѣазѣ, та си еа искѣутѣа нах воан. Сѣтна еа удаднош еа кѣутѣа фаф фторуту придѣалѣнку и пак кѣутѣаштѣм и куцаштѣм си еа искѣра нах ван назѣт. Сѣтна ф трѣтуту, чеа наисѣтна ф мѣсачината и ф слѣанцѣату. Чеа тугѣва зафѣти ут слѣанцѣату да кѣра кѣутѣаштѣм и куцаштѣм тиклиѣцата, та прис мѣсачината, та ут придѣалѣнку ф придѣалѣнку си еа искѣра нах воан. Утѣка сѣтна еа пуврѣшта ут придѣалѣнку ф придѣалѣнку, дудѣ си искѣра цѣлата градинка. Акѣ искѣра тѣа цѣлата градинка, чи тугѣва прави еадн самар (едно надвиванѣ) на другуту дѣтеа и пак зафтѣра, та чеа га стѣри три, еа пет, еа дѣсѣат самѣра, колкуту са са здѣмали, га да зафѣнат да играѣат, чи гу еахнѣа на гарбѣат, та гу нѣси и убикулѣ толѣува поѣти градинѣката, колкуту му еа стѣрилу другуту дѣтеа самѣра. Пак ку мѣжа, чи си му удвѣрѣшта самѣратѣа, акѣ гу надиграѣа толѣува поѣти, колкуту и другуту. Ага играѣа еаднѣоту, акѣ му са умѣри, еа зѣѣрка та си стѣпи и с двѣтеа нѣги ф гра-

дінквата, «а ни мѡжѣа хѡбаву да кѡтнѣа тиклїцата да минѣ удаднѡаш ут ѣаднѡту придѣалѣнку ф дрѣгуту, та са запрѣ, «а дупрѣ нѣѣква вѣдица, или пак ни мѡжѣа да кѡцнѣа удаднѡаш ут ѣаднѡту придѣалѣнку ф дрѣгуту, амї стѡпи ѣѣ дупрѣ с нѣгѡѣта нѣѣква вѣдица, чи тѡгѡѣа пак дрѣгуту дѣѣтѣа заигрѡѣа, дудѣ и тѡ са лѡѡа та збѡркѣа. Тѡгѡѣа пак си зафѡѣа ут тѡѡѣа придѣалѣнку, ду кутрѡту ѣѣ изигрѡлу напреш. Акѡ пак збѡркѣа да кѡтнѣа тиклїцата ѡтстранѣа да излѣѡѣ ут гряднїкѡѣта, чи инїдѣн зафѡѣа да игрѣѡѣа ут тѡѡѣа придѣалѣнку, ут кутрѡту ѣѣ игрѡлу по-напреш.

4. Урел и кувбшка.

[illegible]

5. Арнаўтка.

На едно равно място са наредените, колкото иштат, децата и са нагърбват с глави, наведени на земята, пак снагата права и горбата издаден на гора. Тук едно (кутрото е на-напред) с раскочени нози са заиграва утвълчу и ги пририпка, катъ хми са упира с раките на горбувете. Чо га ги пририпка врут и то са нагърби на-сътна и га гу пририпнат врут, та устана на-напред, пак загърва дъри са нарипкат врут и остават. Кутрото деата нжи-мжеа да рипка, неку нжи-високу са гърбат. Има и такива рипкача децата, та пририпнуват цялу исправену деата, дъ садъ главата да пунаваде. Така игранка зуват арнаутка и неа играят и копалата буднаш.

¹⁾ *Зачулат* = отговорът, както прилича на въпроса.

^{*)} *Гагарванисат*, струпат се неправилно едно връз друго, както гарваните на мърша и го грабят едно оттука, друго оттамъ.

6. Надръпкваница.

На едно равну място турат лишан ут клечка еа ут камчан, та чеа са надръпкват. Кутрѳту деаеа ут лишанат нататак на три крака надръпнеа най-деалечеа, то артардисва сас другитеа. Пак кутрѳту деаеа пустанеа, та ни можеа да рипнеа, дудету са рипнали другитеа, чи гу нагудеат да са гарби ду лишанат. Тугава пак пу рѳат свурѳат рипканеату рипнуват на еадн крак лишанат и прирѳкат нагарбану дѳтеа. Кутрѳту деаеа еа артардисау най-млогу пѳарву (кутрѳту еа най-деалечеа рипнаду), то най-напрѳш рѳка и дудету рипнеа ду там пусунува¹⁾ нагарбану дѳтеа, и другитеа са маечат да гу стѳгнат. Акѳ пустанеа будно, та ни можеа да стѳгнеа другитеа, чи тугава пак то са гарби ут пѳарву да гу прирѳкат.

7. Робѳеа.

Нафатат са еш с еш пу чѳф деаца, та чеа най-гуламитѳа ги деальѳат на две чѳти еаи соаи: дѳту ги деальѳат, закрѳчат са да ги ни видеат другитеа, чеа еаднѳту пудава двата пѳарви пѳарстеа другуу му деаеа да упина чоп. То упанеа кутрѳту си иштеа пѳаре, та чеа тугава пудава и дветеа на еадн чѳф деаца да упинат. Тѳеа си упанат кутрѳту си иштат пѳаре и кутрѳту деаеа еа упаналу, да рѳачѳи, гуламеа пѳаре, то еа ут тугаму деаеа четата, кутрѳту еа упаналу пѳарву га да мѳатат чѳпат. Еаи таи деальѳат врут деацата, кутрѳту пѳтат да играчат и ги раздеальѳат на две чѳти пу барабар, гуламу с гуламу и малку с малку деаеа.

Тугава на едно равну и широку място са раздеальѳат на две страни деалѳеку да са. Та чеа турат лишан утдѳту штат да играчат и ут тоеа лишан са ни пуклашта ни еадно, дуде му ни доидѳа сарѳата да играеа. Тугава на пет ли, на шес ли крака ут лишанат, на колеуту са здѳмат гуламитѳа деаца и ут дветеа страни, турат друк лишан ут камчан, та гу казват калѳѳа. Еаи таи стѳрчат и ут дветеа страни, еадн сраштѳу други катѳ аскѳр. Тугава ут еаднѳта страна са спѳска гуламуту деаеа та хѳди ду калѳѳата на сръашната страна. пак негувеа еш гу фирнеа, та гу фири ду калѳѳата на другата страна, тугава пак ду гуламуту деаеа, кутрѳту еа другу, то са спѳска да фири другѳту, сѳтнеа пак негу фири негувеат си еш, с кутрѳту са са деалили, та пу еадно пу еадно са прирадеат врут, и пак са заѳтѳрчат. Катѳ са фирчат еадно другу, акѳ можеа да тарчи хѳбавеа и фѳти кутрѳту фири, чи тугава гу казват роп и кутрѳту страна гу са фѳтили, турат гу на толкува крака деалеку, дѳту еа калѳѳата, чеа кутрѳмуту еа деаеа рѳадеат да фири, то гу чѳва и ешчат му ут другата страна духѳда и маѳчи да гу излуви и акѳ можеа, зѳма си гу; пак ку не, чи фѳатат и негу роп, еа си пубѳгнеа. Акѳ еаднѳта страна са по-учкѳн и по мѳгат да тарчеат деацата, та исфѳатат другитеа ду еадно робѳеа, чи тугава са бруи, чи са надвили. Пак ку не, играчат дуде са насѳчат.

Ага еадно деаеа фири другу ут другата страна, дѳту гу фирчат ни можеа да са уѳѳарнеа да фири, дуде са ни вѳарнеа зат калѳѳата хми; туга вѳкат да ѳѳамеа калѳѳа. Гуламитѳа деаца дѳту са деалили, са катѳ наѳтуѳници и садѳчеа; тѳеа глѳѳдат да играчат пу рѳѳат врут, да са ни кривѳѳат, линганеату да еа еаднѳчн деалѳеа и акѳ са лаха неѳкву да са закарат или да крѳви неѳкву деаеа и да прѳви еаинажилѳк (несправедливо, спорѳдѳ обѳчая, да играе), тѳеа ги згадат и кѳта наѳтуѳник си чѳва негувата страна.

Таеа играѳка играчат будноаш и гулами кѳнѳалѳата и еа казват ф Уѳѳѳву робѳеа, пак другадеа и робѳеа и сѳаѳѳр.

¹⁾ Пусунува, помѳства нѳѳѳо ѳѳ едно мѳсто на друго.

8. Дувър топ.

Избѣарѣат са едниѣ вѣарс деаца, кѣлкуту штат да играѣат, та чеа са мѣтнат чоп, кутрѣ дѣтѣа штѣа да зафѣти наѣ-напрѣш. Кутрѣту му са паднѣа на чѣпат да заиграѣа наѣ-напрѣш, нудѣмѣата тѣпат висѣко на дувѣрат на нѣкъва кѣашта, та удриѣа дувѣрат и вѣта тѣпат ф ракиѣта и бруѣи, пак дръгитѣа деаца сидѣѣат укулѣ нѣгу. Акѣ испѣснѣа тѣпат, га да гу фѣти, дудѣ набруѣи дѣсѣат, чи му изгурѣава играњѣату и тугѣа дръгу дѣтѣа, кутрѣту му ѣа рѣадѣат, зафѣта да играѣа. Пак ку набруѣи дѣсѣат (да гу пудфарли дѣсѣат пѣати и да гу фѣти ф ракиѣта), чи лѣу фарли ли тѣпат на дѣсѣтѣа пѣатѣ и дръгитѣа деаца са разбѣагат да са надѣалѣчу. Га фѣти тѣпат на дѣсѣтѣа пѣат, тугѣа замѣари тѣпат нах деацѣата и ку ни мѣжѣа да удриѣа с нѣгу нѣкъву дѣтѣа пак му изгурѣава играњѣату, та дръгѣаму дѣтѣа гу дѣа да играѣа. Пак ку удриѣа буднѣ дѣтѣа, чи тугѣа гу ѣахнува на гарбѣат и ѣахаштим пак пудфарлѣа тѣпат на дувѣрат и мѣачи да гу фѣта. Акѣ набруѣи дѣсѣат, та гу ни испѣснѣа, чи пак зафѣта да бруѣи изнѣву и гу ѣаха; пак ку гу испѣснѣа, чи пубѣагнува, пубѣагнуват и дръгитѣа деаца, пак ѣахануту дѣтѣа зѣма тѣпат и гу фѣарлѣа нах деацѣата. Акѣ удриѣа буднѣ дѣтѣа, чи тугѣа пак тѣ ѣаха удриѣтуту и бруѣи с тѣпат. Пак ку ни мѣжѣа да удриѣа, чи пак си ги ѣаха напрѣшнуту дѣтѣа та бруѣи и испѣска тѣпат, дудѣ са лѣаха да удриѣа ѣахнатуту дѣтѣа дръгу дѣтѣа и да са куртулиѣа ут ѣаханѣа. Кѣлкуту пѣати ѣахат еаднѣ дѣтѣа, тѣлкува салѣрѣа му правѣат (т. е. тѣлкува пѣти сѣ го надиграли. Тѣва считатѣ за унижение, и другаритѣ му се смѣжѣт и го подиграватѣ за некадѣрностѣта му въ играта).

9. Ашѣк топ. (Тѣнѣ или валка на магарѣ).

Избѣарѣат са чиф чиф деаца еаднѣа вѣарс — ѣш с ѣш (равни по вѣзраст и якѣстѣ) и са дѣалѣат на двѣ стрѣни, кѣтѣ на рѣбѣѣа, алѣ си пѣвѣнѣат кутрѣ с кутрѣ дѣтѣа ѣа фѣтану (сѣ кое дѣтѣ се е дѣлѣло). Тугѣа са мѣатат чѣп и кутрѣту хи стрѣни са паднѣа тѣбнат, тѣ штѣа да играѣа с тѣпат, пак дръгѣата стрѣна штат да ѣахат. Тугѣа стѣрат еаднѣ укулѣник на равнѣу мѣасту, та чеа кутрѣту стрѣна штѣа да играѣа, наѣахат си ѣшувѣата, фсѣаку дѣтѣа с кутрѣту са ѣа фѣталу, и са нарѣадѣѣат на укулѣникат пу на пѣт-шѣс кѣрака еаднѣ ут дръгу и тугѣа ѣахаштим, дѣту ѣахат деацѣата, пудфарлѣат тѣпат еаднѣ на дръгу и бруѣѣат ду дѣсѣат. Га са прикѣрат врут с тѣпат, тугѣа си прумѣанѣѣат мѣастѣата — дѣту ѣе билѣ еаднѣ дѣтѣа, духѣда дръгуну ѣдѣава стрѣна на нѣгувуту мѣасту, пак то ѣдѣа на мѣастуту ма туѣа дѣтѣа, дѣту ѣа билѣ ѣдѣасну — и пак бруѣѣат и ѣахат ѣшувѣата си (другаритѣ си, които сѣ не спѣлучили въ играта), чеа дудѣ са лѣаха да испѣснѣа буднѣ тѣпат, да ни мѣжѣа да гу фѣти. Испѣснат ли тѣпат на зѣамѣѣата, тугѣа бѣаржѣа-бѣаржѣа дѣту са ѣахали, пубѣагнуват, пак ѣаханитѣа кутрѣту надѣари тѣпат, зѣма гу и гу фѣарлѣа, агѣ ут укулѣникат нах вѣан ни бѣва да излѣза, нитѣу дѣту бѣагат, ни бѣва да сидѣѣат ѣацѣа дѣалѣѣѣа, ѣа да са замѣарѣуват зад нѣкъву, да ни ги ѣа видѣа, и акѣ ни мѣжѣа да удриѣа буднѣ ут ѣаханитѣа деаца, чи пак си ги ѣахат кѣтѣу и напрѣш и си играѣат, пак ку удриѣа, чи тугѣа тѣах ѣахат и играѣат. Акѣ ѣа шѣавѣк дѣтѣатѣу, нах кутрѣту фѣарлѣат да гу удриѣат, та фѣти тѣпат ф ракиѣта, тугѣа приѣѣарза лѣу га гу фѣти, та гу тѣринѣа на зѣамѣѣата и рѣачѣ дръгѣаитѣам: „ѣа гу насулих“, чи тугѣа са ни слѣга. (Тѣгаѣа значи, че не е спѣлучила надѣвитѣата стрѣна и пак сѣ повтарѣятѣ играта тѣа, които сѣ уловили валкѣата, бѣзѣ да се счита, че сѣ ги побѣдили. Тѣа се прави въ всѣчки игри, които се игражѣт сѣ прѣдмѣти за подѣърлѣанѣе). Тѣѣа деаца, дѣту ги ѣахат, ги кѣзват магарѣата за пѣтсмѣах, затѣуѣа и зѣувѣат тѣѣа играњѣа *ашѣк топ*.

10.

1 Тѣни-ни-ни Дурдана,
Зѣми наша Крѣсна,
Тѣанку, тѣанку прѣдѣаша,
Гѣлу гѣзу хѣдѣаша;

5 Га слѣанцѣану бѣрсѣаша,
Газѣн хи са лѣѣсѣаша;
Га слѣанцѣану засѣани,
Газѣн хи са запѣани.

11.

1 Играла пѣтка
Ф рѣсну лѣвадѣа,
Свѣрила гѣска,
Пѣала кукѣшка,

5 Чѣдил са Гѣрѣу,
Дѣали ѣа Нѣда,
Или ѣа бѣдра
Дѣ бахтѣ, прах прѣши.

12.

1 — Дѣ ми сидѣѣт дрипчувци?
Дѣну Гулупѣньдѣуфѣах,
Дѣлу, дѣлу ф дѣпкана.
— Рѣчитѣа хми да дѣдат,

5 Да хми дадѣм мумѣна;
Тѣ ѣа тѣахна прѣлика:
Лѣу ѣа млѣала и ѣала.

13.

Хѣру пѣапѣалѣану,
Рѣза ду кулѣану,
Кѣрчѣа ду кулѣану.

14.

Играла бѣба на мѣсѣачина,
Пудсѣнала са, намѣзала са.

15.

1 Сѣаа нѣжѣнка тѣарнала на фудѣаниѣка,
Сѣаа рѣклѣ: „чѣкаѣи и мѣнѣа!“
Сѣаа ѣа нѣ чѣкакала,
Сѣаа хи са кѣрала:

5 — Нѣа, нѣа! ѣти мѣнѣ да ни чѣкаш?¹⁾

16.

Гѣгмѣу кѣра вѣлувѣа
Нис дѣибѣки дѣлувѣа,
Срѣѣашнаха гу кѣсувѣа,
Искалѣѣаху му нѣсувѣа.

17.

По забѣѣрза ѣди,
Кѣпа ти са вѣди.

¹⁾ Горпата пѣсничка пѣѣжѣ на малко дѣте, кѣто го дѣржѣжѣ на skutъ и тупѣтѣ крѣчѣ-
ката му една ѡ друга.

18.

Спи, спи, кубшчица,
Маика ти е фуданичка,
Бубаику ти на бурьничка.¹⁾

Слушани отъ Мария Гогова Михтарева въ Устово.

Отъ Щипъ.

Записалъ М. К. Цепенковъ.

1. Миж-дупка.

Откоа кѣе се созборуаат децата да ја играа играчката „миж-дупка“, кѣе поседнат сите деца околу едно по-големо, што знаи да му реди збороните, што требаат да се велат. Наредуаќи се сите деца, кѣе си клаат по два пјрста от десната рака на коленото от детето, али во скуто, едно до друго со рет наредени, и кѣе почни да и ваќа пјрстите со рет еден по еден со пјрсто негов (показалеца) велеќи вака:

„Елелиза, пепелиза, домузара,²⁾ докатана, вајстрам,³⁾ драгоман, челебија, тамбик, куркурик, миждупка“.

На кој пјрс кѣе падни зборо „миж-дупка“, тој пјрс кѣе го истај детето. Така со рет кѣе иставаат пјрстите децата, на кој пјрс кѣе падни речта „миж-дупка“. И нај-после тој пјрс, што кѣе остани, тоа дете кѣе мижит а другите кѣе се кријат, а пак тоа кѣе и бара, кое кај је скриено, за да го удри со рака. Кое кѣе удри со рака, тоа кѣе мижи. Ако не удри никое от децата тоа, што мижи, пак тоа кѣе си мижит да дури да удри. Така кѣе ја играат „миж-дупка“, дури да сакаат.

Во Прилеп „миж-дупка“ ја викаме „мижи-татарка“ и прет да се кријат, нема пјрсти да се редат и зборон да се велат, како во Штип, што се велат „елелиза“ и другите, ама кѣе се најди едно дете, што кѣе мижи за бабина душа, и другите да се кријат. После тоа, што мижи, кѣе и барат, и кое кѣе удри, тоа кѣе лежи. Има прао да удира тоа, што мижеше, дури да не плукни на нишано, кај што му је речено, тоа што се крие.

2. Тутан-дирекъ.

Откоа кѣе се согласат децата да играат играчката „тутун-дирек“, кѣе се наредат на едно тјркало пред едно дете, што знаит да редит едни зборон, што кѣе кажам овде долу.⁴⁾ — „Слушајте вамо, деца“ кѣе му речит, „и гледајте на кого кѣе му падни: „тај турчин на војска“.

Откоа кѣе му се речи така на децата, от по-големото дете кѣе почни да му и реди овије зборон, велеќи еден збор на пјрвото дете, што кѣе му речи и со пјрс кѣе го покажи во градите. Еве како кѣе му вели, одеќи од едно до друго:

„Елем белем, сјрви сјчин, гелме дјчин, валла сјгве, будду кази, шелемети, потрѣпети, калем, прѣнин, силбѣи, сјмо копа, тај турчин на војска“.

¹⁾ Децата обичај да улавјат кокошка, подвижнѣ ѣ главата подѣ крилото и като а лѣвѣнѣ на рацѣ си, пѣнѣт ѣ горната пѣсничка и а приспиваѣт.

²⁾ Тѣзи три думи се произнасяѣт оше: „елелига, пепелига, домузана“.

³⁾ Тие два зборон не ѣ знаеше аријата, да ми ѣ кажи: вајстрам, драгоман. Откоа ја нишаф, отидоф при Ал. Тролева, да го прашам, дали ѣ така, како што ми ѣ кажа аријата. Тој ми приклде уште два зборон, и за тоа ѣ приишаф на местото, кај што му беше.

⁴⁾ Не само едно дете знаит да ѣ редит тие зборон, ами сите штипски деца, машки и женски, мажи и жени. Кога ми ѣ кажуаше х. М. Костенцевъ оваа играчка дома у него, имаши три-четири мажи штипѣани, жени и невести и сите ватиа да ѣ гњараат горните зборон: „елем белем“ и другите.